

מסורת הש"ס  
א. זבחים צט.ב. ירושלמי  
חגיגה פ"ג ה"ב (בשינוי שם).

גרסות  
הני מילי בחולין בחלק  
מכתהיי: התם הוא  
דבנגיעה דשרי דחולין.  
אבל תרומה בחלק מכתהיי:  
אבל תרומה עצמה.  
הוא אמינא הני מילי  
תרומה יש בכתהיי: הוא  
אמינא הכא דבאכילה  
אסור דתרומה עצמה הוא.

דליכא [שאין שם] בתערובת כזית תרומה בכדי אכילת פרס, ואין צורך לנהוג בתערובת כזאת בטהרת התרומה. בדומה למה שאמר עולא בחולין שנעשו על טהרת התרומה, שהאוכל שלישי שבהם נפסל גופו לאכילת תרומה, אמר ר' יונתן אמר רבי: האוכל שלישי של תרומה עצמה – אסור לו לאכול תרומה, ומותר ליגע בתרומה. ומעירים: ואיצטריך [והוצרך] מה שאמר עולא ואיצטריך [והוצרך] מה שאמר ר' יונתן, דאי [ואם] מתוך דברי עולא, הוה אמינא [הייתי אומר]: הני מילי [דברים אלה אמורים] בחולין שנעשו על טהרת תרומה, אבל תרומה עצמה – בנגיעה נמי [גם כן] אסור, לכן איצטריך [הוצרך] מה שאמר ר' יונתן. ואי [ואם] מתוך דברי ר' יונתן שאמר שהאוכל שלישי של תרומה אסור לאכול תרומה ומותר ליגע בה, הוה אמינא [הייתי אומר]: הני מילי [דברים אלה] אמורים בתרומה עצמה, אבל שלישי בחולין שנעשו על טהרת תרומה – באכילה נמי שרי [גם כן מותרים].

על כן צריכי [צריכים] שני הדברים להיאמר.  
**א** יתיב [ישב] רב יצחק בר שמואל בר מרתא קמיה [לפני] רב נחמן, ויתיב וקאמר [וישב היה ואומר] הלכה זו: האוכל שלישי של חולין שנעשו על טהרת הקדש – טהור לאכול בקדש, תרומה צעי למיכליה, והוה ליה חולין שנעשו על טהרת תרומה. ואי אמרת שלישי ידעו פסיל גופא לתרומה, ספינן ליה להאי כהן מידי דפסיל לגופיה, ואמי למיכל תרומה אצתייה? הגח לנויד הדמע דליכא כזית בכדי אכילת פרס. הלכך לאו חולין שנעשו על טהרת תרומה הוא, דאמאי קרית ליה בטהרת תרומה – משום תנולין דפתיכי ציה, הנהו לית צהו כזית תרומה בכדי אכילת פרס דמקפה. הלכך לא צעי למיכליהו בטהרת תרומה, והוה להו חולין גרידי. אסור לאכול – בתרומה. ומותר ליגע – והיינו נמי כדעולא, אלא דעולא איירי בשלישי דחולין שנעשו על טהרת תרומה, ורבי [יוחנן] [יונתן] איירי בשלישי דתרומה עצמה. הני מילי – דאמרינן: נפסל מלאכול, דמשמע: אצל מותר ליגע – היכא דשלישי שאכל הוה חולין, אצל תרומה לא. ואי מדרי צו'.

תוספות

**אבל** תרומה בנגיעה נמי אסור – אף על גב דאין עושה רביעי, הוה אמינא דאסור ליגע, דגורנין שלא יבא לאכול. **האוכל** שלישי של חולין שנעשו על טהרת הקדש טהור לאכול בקדש – כמו שאינו עושה רביעי. והא דנקט אוכל ולא נקט מגע, שאינו עושה רביעי אם נגע בקדש – רבותא נקט, דהאוכל חמור ממגע, דהא אוכל את שלישי הוה שני לקדש. ואם תאמר: לענין מאי הוה שלישי? כיון דאוכלו הוה טהור אפילו לאכול בקדש, וגם אם נגע בקדש אינו עושה רביעי! ונראה, דנפקא מינה לכי הא [דתנן] [דתניא] בפרק קמא דטהרות: השרץ מטמא שלשה ופוסל אחד בקדש. באיזה קדש אמרו – בקדש מקודש, כמו חלות תודה ורקיקי נזיר שנשחט עליהן הזבח, והמנחות שקדשו בכלי, אבל חלות תודה, ורקיקי נזיר שלא נשחט עליהם הזבח, ומנחות שלא קדשו בכלי – אינן לא כקדש ולא כחולין, אלא הרי הן כתרומה, והשרץ מטמא בהן שנים ופוסל אחד. והשתא לענין זה יש בהן שלישי, דשוב אין שוחטין עליהם הזבח, ואין מקדשין המנחות בכלי, דתו לא חזו לקדושת הגוף. ואם תאמר: רבי יצחק כמאן? לא כרבי אליעזר ולא כרבי יהושע! דלרבה בר בר חנה, לרבי יהושע אין בהן שלישי כלל. ולעולא, הא דקאמר רבי יהושע: שלישי שני לקדש – היינו אף לחולין שנעשו על טהרת הקדש, אי כרבי רבי אליעזר – הא אמר: שלישי שלישי; ונראה לך, דקסבר רבי יצחק דרבי אליעזר ורבי יהושע לא איירו אלא בשלישי של חולין שנעשו על טהרת תרומה, שטהרתה טומאה היא אצל הקדש, אבל אוכלין שלישי של חולין שנעשו על טהרת הקדש – טהור לאכול בקדש. ואם תאמר: תקשה מתניתין דטהרות לרבי יצחק, דקתני: שלישי שבתרומה פוסל, ופירשתי לעיל דאיירי בנעשה על טהרת הקדש! ויש לומר, דמסקינן: תנאי היא.

עיונים

דליכא כזית בכדי אכילת פרס איסור אכילת תרומה בטומאה, כמו רוב איסורי אכילה (וכן מצוות אכילה) שבתורה, שיעורו להתחייב עליו הוא בכזית (ונחלקו אמוראים האם יש איסור גם בפחות מכך). ואכילה שנאסרה בתורה תלויה גם במשך הזמן שהיא לזקחת, ולמדו חכמים מדין השוהה בבית המנוגע, ששיעור זמן אכילה הוא כדי אכילת פרס, כלומר, חצי ככר. ומשום כך, כל שאין בתערובת כזית איסור בכדי אכילת פרס – אין על כך שם אכילה אסורה.

הוה אמינא... **אבל תרומה בנגיעה נמי אסור** ולמרות שאין שלישי עושה רביעי בתרומה, היה מקום לחשוש ולאסור על מגע בשלישי, שמה יבוא לאוכלו, והרי האוכל שלישי לתרומה – נפסל גופו לאכילת תרומה (תוס').  
**האוכל שלישי של חולין שנעשו על טהרת הקדש טהור לאכול בקדש** טעם הדבר – מפני שאינו עושה רביעי בקודש במגעו, כפי שעושה שלישי בקודש ממש, וכיון שאינו עושה רביעי – גם אינו פוסל את האוכלו לאוסרו באכילת הקודש (רש"י). ומכל מקום לא אמר רב יצחק סתם "אין רביעי בקודש", אלא אמר שגופו טהור לאכול בקודש, מפני שיש בכך חידוש, שאין דינו כמו חולין שנעשו על טהרת התרומה, שדינם בתרומה עצמה שהאוכל מאכל שהוא שלישי – נעשה שלישי, ונפסל מלאכול תרומה. ובתוס' תמהו: לפי זה, לאיזה ענין יש שלישי בחולין שנעשו

**אורה ההלכה**  
**האוכל שלישי של תרומה עצמה** האוכל שלישי של תרומה עצמה הרי זה אסור לאכול את התרומה עד שיטבול. ומותר ליגע בתרומה והריהו טהורה, שבאכילה עשו מעלה ובנגיעה לא עשו מעלה. כרבי יונתן. (רמב"ם ספר טהרה הלכות שאר אבות הטומאות פ"א ה"א.)  
**האוכל שלישי של חולין שנעשו על טהרת הקדש** האוכל שלישי שבחולין שנעשו על טהרת הקדש הריהו טהור, שאין לך דבר שעושה רביעי בקודש אלא קודש מקדש בלבד. כרב יצחק, וכפירוש הרשב"א (כס"מ). (רמב"ם שם ה"ב.)

אלא קדש מקודש – אלא אם כן היה שלישי של קדש מקודש. דהאי שלישי עבד רביעי נקדש – מעלה היא דרבנן, דהא גבי מעלות ד"חומר נקדש" קמי להו (חגיגה כג, ב) צחמא מעלות אחרונות, דאמרין התם (שם כא, ב) דלית להו דררא דטומאה מדאורייתא, וכי תקינו רבנן – נשלישי דקדש מקודש הוא דתקון, ואף על גב דמיימינן לה נקל וחומר ממחוסר כיפורים – לאו קל וחומר דאורייתא הוא, דהא משלישי דתרומה הוא דמיימינן, והיא גופה לאו כמינא צהדיא ואסמכתא בעלמא הוא. תדע, דהא גבי מעלות תניא. וקל וחומר דכוותיה אמרין צמסכת סוטה צפרק "כסס" (כט, ב) דאמרין קל וחומר מאוכל הנא ממחמת טבול יוס דעבד רביעי נקדש, והוא גופיה לאו מכתב כמינא, ולא נקל וחומר אחי. קדש מקודש – קדש גמור שקדש גופו, כגון צפרק, ומלות הסודה שנסחט הזבח עליהם, ומנחות שקדשו כלי. אצל שלישי של קדש המקודש נקדשת פה – לא, והכי מפרש צבתייתא דמסכת טהרות צפרק קמא. וכיון דלא עבד רביעי – לא פסיל לגזרא. וקא סלקא דעתין: וכל שכן חולין שנעשו על טהרת תרומה. והא לאו קדש מקודש הוא – וקפסיל ליה לגזרא, ואפילו שני נמי עבד ליה! טומאה היא אצל הקדש – ושלישי ידיה מספקין ליה נשני לגבי קדש, ומשום הכי פסיל לגזרא. מדרס לפרושין – הרי הן אצל פרושין כמדרס הזב דמטמא אדם, והני נמי מטמו להו מדרבנן. פרושין – אוכלי חולין צתהרה.

**מסורת הש"ס**  
 ב. חולין לגב, ושם סומנו מקבילות.  
 ג. משנה חגיגה יח, ב. חגיגה יט, ב. נדה לג, ב.

**גרסות**  
 קדש מקדש... קדש מקודש יש בכת"י: קדש מקדש... קדש מקדש וראה רמב"ם.  
 מדרס לקדש בחלק מכתה"י: מדרס לאוכלי קדש.

שאין לך דבר שעושה רביעי בקדש אלא קדש מקודש בלבד, כגון בשר קרבן, אבל לא בחולין שנעשו על טהרת הקודש. מתיב [מקשה] על כך רמי בר חמא ממה ששנינו בשם ר' יהושע: האוכל מאכל שהוא שלישי – נעשה שני לקדש, שמטמא שלישי ופוסל רביעי בקודש, ואין הוא נעשה שני לתרומה, לפוסלה, וכל זה בחולין שנעשו על טהרת תרומה. ויש לשאול: לדברי רב יצחק, אמאי [מדוע] הוא נעשה שני לקודש, שעושה שלישי ורביעי? הא לאו [הרי אין זה] קדש מקודש הוא! אמר ליה [ר' רב יצחק]: הנח לתרומה, שאפילו טהרתה מה שנחשב טהור אצלה – טומאה היא אצל הקדש, ולכן חולין שנעשו על טהרת תרומה מטמאים את הקודש. ומנא תימרא [ומנין אתה אומר] שכן הוא? דתנן [ששנינו במשנה]: בגדי עם הארץ שאינם מקפידים על טהרה – הרי הם נחשבים כמדרס (החפצים שהזבוח יושבים או שוכבים עליהם), ומטמאים לגבי הפרושין, אלה שנוהרים בדיני טומאה ואוכלים חולין שלהם בטהרה. בגדי פרושין נחשבים למדרס לגבי הכהנים אוכלי התרומה, וכן בגדי אוכלי תרומה נחשבים מדרס לאוכלי קדש. אמר רבא: מכאן אין ראייה, מדרסות קאמרת [אתה אומר]? שאני [שונים] מדרסות של אוכלי תרומה, שיש בהם טעם מיוחד שגזרו עליהם טומאה לגבי הקודש, צתהרה.

תוספות

אין לך דבר כו' אלא קדש מקודש בלבד – מה שפירש בקונטרס דרביעי בקדש מעלה דרבנן היא, מדקתני לה בחמש מעלות אחרונות בחומר בקדש, דאמר התם דלית להו דררא דטומאה דאורייתא – אין נראה, דהא חשיב נמי בחמש מעלות אחרונות כלי מצטרף מה שבתוכו לקדש, וצירוף הוי דאורייתא לרבי יוחנן דסוף פרק קמא דפסחים (יט, א). ואפילו רבי חייא בר אבא דפליג עליה התם, ואמר: צירוף דרבנן הוא – הא איהו מוקי לה כרבי עקיבא, ורבי עקיבא סבירא ליה שלישי בחולין דאורייתא, ואם כן רביעי בקדש נמי דאורייתא, דקרי כאן "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל". והא דקרי לרביעי בקדש בפרק "כל שעה" (כד, א) מעלה בעלמא – לאו משום דהוי מדרבנן, דהא הביא כפרתו אוכל בקדשים קרי ליה נמי התם מעלה, אף על גב דהוי דאורייתא, כדרשין ב"הערל" (יבמות עד, ב). וקאמר נמי התם ד"והבשר" לרבות עצים ולבונה הוי מעלה, ולקמן (חולין לו, א) מוכיח מיינה דחיבת הקדש דמכשרת דאורייתא. והא דאמר בפרק "כל הפסולים" (זבחים לד) [יבית שמאי], זבחים לה, א] גבי "והבשר" לרבות עצים ולבונה לפסולא בעלמא – לאו פסולא בעלמא דרבנן, אלא למימר דלאו למלקות ד"לא יאכל" מרבה ליה, אלא ליפסל מהקרבה קאמר, דמקבל טומאה, ולעולם פסולה דאורייתא. והא דאמר בפרק "חומר בקדש" (חגיגה כא, ב) דחמש אחרונות לית להו דררא דטומאה דאורייתא, רבינו חננאל לא גרס "דאורייתא". ואפילו גרסינן "דאורייתא" הכי פירושו, דכהאי גונא בחולין ליכא דררא דטומאה דאורייתא, דרחוק הוא מטומאה. ומה שמדקדק בקונטרס בפסחים, דלא משכח רביעי בקדש למואן דאמר טומאת משקה לטמא אחרים לאו דאורייתא, ואין אוכל מטמא אוכל, דהיאך יכול לבא לידי רביעי? שרף כלי, וכלי אוכל, ואוכל משקה – הרי אין כאן אלא שלשה. ואין זה קושיא, דמשכחת ליה שפיר על ידי עצים ולבונה. ואף על גב דריש לקיש מיבעי ליה לקמן אי מהני חיבת הקדש למימני ביה ראשון ושני, ההוא אמורא דאמר בפסחים דאין אוכל מטמא אוכל סבר דמונין בו ראשון ושני, וריש לקיש סבר דאוכל מטמא אוכל.

**בחולין** שנעשו על טהרת תרומה ואמאי הא לאו קדש מקודש הוא – נראה ל', דהאי מקשה סבר דטעמא הוא דהאוכל שלישי שני הוי, משום דכיון דלא נוהר לשומרו מליטמא וליגע בשני – איכא לספקי נמי דלמא נגע בראשון. וסבר כעולא, דבנעשו על טהרת הקדש נמי שלישי שני מהאי טעמא, ולית ליה דטהרתה של תרומה טומאה היא אצל קדש, אלא שמירת תרומה חשיבא לשמירה אצל קדש. ורבי יצחק משני: דוקא בשלישי הנעשה על טהרת תרומה הוי אוכלו שני, דטהרתה טומאה היא אצל הקדש, אבל שלישי הנעשה על טהרת הקדש – הוי אוכלו טהור לאכול בקדש, כמו שאינו עושה רביעי. ולדידה תרומה טהורה נמי מטמאה קדש. ולהכי קאמר: "מנא תימרא", דממאי דשלישי שני אין להוכיח לפי סברת המקשה. ומיייתי מבגדי אוכלי תרומה מדרס לאוכלי קדש, ואין נראה לו לחלק בין מדרסות לפירי. ורבא משני דריש, ורבא חיישין בפירי שמא נגע במדרס. נראה לי.

עיונים

בר חמא, טעם הדבר שהאוכל את השלישי נעשה שני, הוא מחמת שלא נוהר בטהרת החולין שלו, שהרי נגעו בשני לטומאה, וכיון שכן יש לחשוש שנגעו גם בראשון לטומאה. ואם חוששים לכך בחולין שנעשו על טהרת התרומה – יש לחשוש לכך גם בחולין שנעשו על טהרת הקודש, שלא כדברי רב יצחק.  
 הנח לתרומה שטהרתה טומאה היא אצל הקדש כלומר, שם פוסל השלישי את האוכלו דוקא מפני שמדובר בחולין שנעשו על טהרת התרומה, ומשום שטהרתה טומאה היא אצל הקודש. אבל בחולין שנעשו על טהרת הקודש, שטהרתם כטהרת הקודש – אין מקום לגזור (תוס').

שאין לך דבר שעושה רביעי בקדש אלא קדש מקודש בלבד – לדיקום של דברים כתב רש"י (על פי תוספתא טהרות פ"א ה), שאין מדובר בכל קודש, אלא דוקא ב"קדשי מקדש המקודשים" – בחלקים של גוף הקרבן. שנתקדש גופם על ידי שחיטת הקרבן, וכן במנחה שנתקדשה כבר בכלי שרת. אבל סתם קודש, וכגון דבר שרק הקדיש בפיו לשם קרבן – אינו בכלל זה, ודינו בתרומה, שיש בה רק שלישי.  
 ובטעמו של דבר כתב רש"י (וכן סבור הרמב"ם) שעצם הדיון שיש רביעי בקודש הוא מעלה מדברי חכמים, כפי הנראה מלשון הסוגיה במסכת חגיגה (כא, ב), ולכן לא גזרו בחולין הנעשים על טהרת הקודש. אבל בתוס' חלקו על הנחה זו, ואמרו שרביעי בקודש הוא מדין תורה. אלא שלדרך זו דנו ראשונים כיצד באמת ייתכן שיהיה רביעי בקודש מן התורה (ראה תוס' רמב"ן ורי"ג).  
 אמאי הא לאו קדש מקודש הוא – לפי רש"י, רמי בר חמא מניח שאם בחולין שנעשו על טהרת הקודש אין השלישי פוסל את האוכלו לאכילת קדשים, מפני שאינו עושה רביעי בקודש – כל שכן שבחולין שנעשים על טהרת התרומה, שטהרתם קלה יותר – לא יפסול השלישי את האוכלו מלאכול בקדשים. והרי לפי משנה זו, השלישי לא רק שהוא פוסל את האוכלו, אלא שהוא עושה אותו שני! ובתוס' הסבירו כי לדעת רמי

**אורה ההלכה**  
 בגדי עם הארץ מדרס לפרושין וכו' – חמש מעלות עשו חכמים בבגדים ואלו הן: בגדי עם הארץ – מדרס לאוכלי חוליהן בטהרה, ובגדי אוכלי חוליהן בטהרה – מדרס לאוכלי מעשר שני, ובגדי אוכלי מעשר שני – מדרס לאוכלי תרומה, ובגדי אוכלי תרומה – מדרס לקודש, ובגדי אוכלי קדש – מדרס לפרה אדומה. כמשנה חגיגה יח, ב. (רמב"ם ספר טהרה הלכות שאר אבות הטומאות פ"ג ה"א).



מסורת הש"ס

- א. משנה חגיגה כד,ב. חגיגה כה,ב. ירושלמי שבת פ"ב הי"ז. שם חגיגה פ"ג הי"ד. שם הי"ה.
- ב. ראה טהרות פ"ב מ"ו.
- ג. חגיגה כ"א. ירושלמי ברכות פ"ח הי"ג. שם ביכורים פ"ב הי"א. חגיגה פ"ב הי"ה.
- ד. חולין לו,א.

גרסות

ורבי יצחק בפירי נמי אמר ברוב כת"י ובדפוס מלים אלו חסרות, והוספו בדפוסים עפ"י מהרש"ל.

אמר ליה טומאה בחבורין קאמרת ברוב כת"י: טומאה בחבורין קאמרת ויש כתי"י שמשפט זה כולו חסר בו.

טומאה בחבורין שאני בכתי"י ועוד: בחבורין שאני ובחלק מכת"י: טומאה בחבורין לא גזרו בהו רבנן.

דמהימן אקדש מהימן נמי אתרומה בכתי"י ועוד: מהימן לקדש מהימן לתרומה.

שחיטתו מכשרת בכתי"י: שחיטה מכשרת.

מחשש שמא תשב (ישבה) עליהן אשתו נדה, אבל בפירי לא אמרינן [בפירות אין] אנו אומרים] שמה שנעשה בטהרת תרומה נחשב טמא לקודש. ומעירים, ור' יצחק, בפירי נמי [בפירות גם כן] אמר, שפירות אוכלי תרומה מטמאים את הקודש, ולא דווקא במדרס. מתיב [מקשה] על כך ר' ירמיה מדיפתי: ומי אמרינן בפירי

והאם אומרים אנו בפירות] שהטהור לתרומה נחשב טמא לקודש? והתנן [והרי שנינו במשנה]: אין הכהן רשאי לקבל יין של תרומה מעם הארץ, החשוד על טהרת התרומה, אבל אם אמר לו עם הארץ: "הפרשתי לתוכה לתוך חבית יין זו רביעית של קדש [יין המיועד לנסכים]" — נאמן לומר על התרומה שבתוכה שהיא טהורה, מפני שאינו חשוד לטמא את הקודש. ומכאן שלא קא מטמא ליה [ש"א] מטמאה] התרומה לקדש. ואי אמרת [ואם אומר אתה] כדברי רב יצחק, שטהרתה של תרומה טומאה היא נחשבת אצל הקדש, אם כן תטמא תרומה לקדש! אמר ליה לגבי טומאה בחבורין קאמרת [אומר אתה]? מתרומה שהיא מצויה יחד עם הקודש בכלי אתה מביא ראייה? טומאה בחבורין שאני [שונה]. דמגו [שמתוך] שמהימן עם הארץ על טהרת הקדש — מהימן נמי [גם כן] על טהרת התרומה המצויה עמו. מתיב [מקשה] רב הונא בר נתן על רב יצחק ממה ששנינו: השני שבחולין מטמא משקה חולין, שעושה אותו ראשון לטומאה, ופוסל אוכלי (מאכלי) תרומה, שהם פסולים לאכילה, אך אינם מטמאים

תרומה אחרת, והשלישי שבחולין מטמא משקה קדש, עושה אותו ראשון לטומאה, ופוסל אוכלי קדש, בחולין שנעשו על טהרת הקדש. והרי זה בניגוד למה שאמר רב יצחק, שהאוכל שלישי בחולין שנעשו על טהרת הקודש טהור לאכול בקודש, ואינו פוסלו! ומשיבים: דבר זה תנאי [מחלוקת תנאים] היא, דתניא [ששנויה ברייתא]: חולין שנעשו על טהרת קדש — הרי הן כחולין רגילים, ואין בהם כלל שלישי לטומאה. ר' אלעזר ברבי צדוק אומר: הרי הן כתרומה, לטמא שנים, שאם נגעו בטומאה יש בהם ראשון ושני, ולפסול אחד, שהשני עושה שלישי, אבל השלישי אינו עושה רביעי. ור' יצחק הולך בשיטת ברייתא זו.

א ושבים לדון במשנתנו, ר' שמעון אומר: בעלי חיים שלא יצא דם בשחיטתם הוכשרו בשחיטה עצמה לקבלת טומאה. אמר רב אסי, אומר היה ר' שמעון: דווקא שחיטתו מכשרת ולא דם השחיטה. ומציעים: לימא מסייע ליה [האם נאמר שחסייע לו] לרב אסי מה ששנינו במשנה, ר' שמעון אומר: הוכשרו בשחיטה, מאי לאו [האם אין]

שמה תשב — שמא ישבה. ואף על גב דלכולי תרומה מזדהרי צה שפיר, מיהו לגבי קדש לא הויא שמירה, וחיישינן, הואיל וטומאה מלויה היא. אבל בפירי — לאין טומאתן מלויה, הויא שמירת תרומה שמירה לקדש למאי דנטריה, דאם כן, תרומה טהורה נמי תימא דמטמאה קודש. אם אמר הפרשתי לתוכה כו' — צ"חומר נקדש" (חגיגה כד,ג) תנן: ציהודה נאמנין עמי הארץ על טהרת יין לנסכים, אם אמרו טהורין הן, והימנוהו רבנן כדי שלא יהא כל אחד הולך ועונה צמה לעצמו ושורף פרה אדומה לעצמו. אבל על התרומה אין נאמנין אלא בשעת הגיטות והצדקים. עזרו הגיטות והצדקים והצילו לו צמית של יין דתרומוה — הרי זה לא יקבל הימנו, ואם אמר לו: הפרשתי לתוך חבית זו רביעית לנסכים — נאמן על כולם, ומקבלם כהן ושותה. בחיבורין — ששניהם בכלי אחד ממי. מטמא משקה חולין — כדאמרן לעיל (חולין לד,א) דעביד ליה כחלה. והשלישי — שחולין. בחולין שנעשו כו' — כלומר, צאלו חולין אמרו — כשנעשה על טהרת הקדש. וקמני דעביד רביעי נקדש! הרי הן כחולין — ואין צאין לכלל שלישי. הרי הן כתרומה — כדמפרש: לטמא שנים ולפסול אחד. כלומר, הראשון והשני טמא צהן, והשלישי פסול, ואינו טמא לעשות רביעי אפילו נקדש. וכיון דאשמועינן צדיהו דלא שייך צהו רביעי — מו לא מיקרי שלישי דידיהו "טמא", אלא "פסול", ולא עביד רביעי נקדש. והאי תנא ספירא ליה כרבי יצחק, ותנא דמתמימין קיימתא פליג עליה. דקתני: ופוסל אוכלי קדש. שחיטה מכשרת נפל דם שחיטה על הורעס — לא הוכשרו, דלא מיקרי דם שחיטה משקה.

תוספות

שמא תשב עליהן אשתו נדה — אבגדי עם הארץ מדרס לפרושין צריך נמי האי טעמא, דעם הארץ אינו עושה מדרס ולא מטמא בהיסט, כדתנן בהדיא במסכת טהרות בפרק שביעי (משנה ו): הגנבים שנכנסו לבית — אינו טמא אלא מקום רגלי הגנבים. ומה הם מטמאים? אוכלין ומשקין וכלי חרס פתוחים, אבל לא המשכבות והמושבות וכלי חרס המוקפין צמיד פתיל, ואם יש עמרו גוי או אשה — הכל טמא. משמע בהדיא דעם הארץ אינו עושה משכב ומושב ואינו מטמא בהיסט. (וב"הנחנקין") [וב"הניזקין"] (גטין סא,ב) נמי פריך גבי מוקף צמיד: וליחוש שמא תסיטנו אשתו נדה! משמע דהוא עצמו אין מטמא בהיסט. וצריך ליתן טעם, דמאי שנא דלענין צינורא שלו עשאוהו כב שמעינותיו טמאים, כדמשמע בפרק "בנות כותים" (נדה לג,ב) ובפרק "חומר בקדש" (חגיגה כג,א), ולענין מדרס והיסט לא עשאוהו כזב? ונראה, דטעמא משום דאין גזרין גזירות על הציבור אלא אם כן רוב הציבור יכולין לעמוד בהם, ובצינורא שלו אפשר לזוהר, אבל חומרא יתירה כגון משכב ומושב בהיסט לא רצו חכמים להחמיר. ובפרק "בנות כותים" (נדה לג,ב) יש להאריך יותר, ולא כאן. ואם אמר הפרשתי לתוכה רביעית קדש נאמן — ואם תאמר: היאך יאכל כהן תרומה, כיון דקדש מעורב בה? ויש לומר: דעל ידי בריה, שיאמר: "רביעית שאני עתיד להפריש יהא קדש".

תטמא תרומה לקדש — ואם תאמר: שאני הכא ששמרה על טהרת קדש, וממה נפשך, כיון דמהמניית ליה אקדש — מהימן נמי אתרומה! ויש לומר, דסלקא דעתך: כיון דתרומת חבר נמי מטמא קודש, משום דטהרתה טומאה אצל הקדש — לא שייך הכא להימניה לעם הארץ משום שלא יהא בונה במה לעצמו. אי נמי פריך, דהוה ליה למיחש שמא נתן קדש בחבית אחר שנתן בה תרומה. שחיטה מכשרת ולא דם — וטעמא, משום דמתרת בשר באכילה. וכן פירש בקונטרס.

עיונים

שמא תשב עליהן אשתו נדה ודבר זה מצוי הוא, שתשב על בגדיו או מצעיו מבלי משים, ולכן חששו לו. מה שאין כן בפירות שהוא מקפיד על טהרתם, שאין לחשוש שמא נגעו במדרס, שאם כן היה מקום לומר שפירות טהורים של תרומה מטמאים את הקודש, ודבר זה לא אמרו חכמים (רש"י). ואמנם בנקודה זו עצמה חלוק רב יצחק, והוא סבור שגם פירות שהקפידו על טהרתם לענין תרומה מטמאים את הקודש (תוס' בסוף העמוד הקודם). טומאה בחבורין קאמרת הביטוי "טומאה בחבורין" משמש בדרך כלל במשמעות שונה, של טומאה העוברת רק בשעה שהאדם או החפץ מחובר לטומאה. וכאן הוא ביטוי מושאל (וראה בגרסות). וכוונת הדברים היא שלא גזרו חכמים טומאה על התרומה אלא כשהיא בפני עצמה, אבל כשהיא באה לפנינו יחד עם הקודש לא גזרו בה טומאה. השני שבחולין מטמא משקה חולין וכו' שעושה אותו ראשון לטומאה, והוא מגזירת חכמים, שגזרו שכל הפוסל את התרומה עושה את המשקים להיות תחילה (ראה לעיל לד,א). ובדומה לכך גזרו על שלישי שפוסל את הקודש, שיטמא משקה קודש (אבל לא משקה חולין) לעשותו ראשון לטומאה (יש אומרים — דוקא בקודש. רש"י טהרות פ"ב מ"ו). תנאי היא רש"י הסביר שרב יצחק הולך בשיטת ר' אלעזר בר' צדוק, שיש שלישי בחולין שנעשו על טהרת הקודש. אכן אין זו טומאה אלא פסול, שאינו עושה רביעי, ולכן גם אינו פוסל את האוכלו. ואילו לדעת התנא הראשון בברייתא חולין הנעשים על טהרת הקודש אין בהם כלל שלישי (כפי שהבין ר' אלעזר לעיל לג,ב) את שיטת ר' יהושע. ונמצא שיש שלוש דעות בענין שלישי בחולין שנעשו על טהרת הקודש: שיטת הברייתא שהביא רב הונא בר נתן, שיש לו דין שלישי בקודש, שעושה רביעי. שיטת ר' אלעזר בר צדוק, שהוא פסול אך אינו עושה רביעי, ושיטת התנא קמא של ר' אלעזר בר' צדוק, שאין בו שלישי כלל. אבל לפי שיטת רמב"ן ועוד (ראה בעמוד הקודם) שלדעת רב יצחק לא קיים כלל שלישי בחולין שנעשו על טהרת הקודש (ומה שהוזכר

בדבריו שלישי, כוונתו לאוכל שנגע בשני), נמצא שהוא הולך בשיטת התנא הראשון של הברייתא, וכך כנראה פסק הרמב"ם (ראה בס"מ). שחיטתו מכשרת ולא דם אף שלגבי בעל החיים שנשחט אין משמעות לכך שלא הוכשר בדם, שהרי ממילא הוא מוכשר על ידי השחיטה, יש לכך השלכה למקרה שדם השחיטה נפל על אוכלים אחרים, שלדעתו לא הוכשרו כיון שאינו נחשב למשקה (רש"י). ובטעם הדבר ששחיטה מכשרת את הבשר לקבל טומאה אף שלא בא עליו דם, למרות שבתורה נאמר שרק אוכל שבאו עליו מים (ושאר משקים) הוכשר לקבלת טומאה, כתב רש"י במשנה (לעיל לג,א) שמתוך שהתעילה השחיטה לבשר להוציאו מידי איסור אבר מן החי שהיה בו, ולהתירו באכילה — התעילה להחשיבו כאוכל לכל ענין (וראה בעיונים שם).

אורה ההלכה אם אמר הפרשתי לתוכה רביעית קדש נאמן עם הארץ שהביא לחבר חבית של תרומה בימות השנה, ואמר: הפרשתי בתוכה קודש, אפילו רביעית, מתוך שנאמן על טהרת הקודש — נאמן לענין תרומה על כל היין שבחבית. כמשנה חגיגה כד, ב ובהסבר הגמרא. (רמב"ם ספר טהרה הלכות מטמאי משכב ומושב פ"א הי"ד). השני שבחולין מטמא משקה חולין ופוסל אוכלי תרומה השני שבחולין פוסל אוכלים של תרומה ועושה אותם שלישי, ואם נגע במשקה חולין — טמאו. כמשנה. (רמב"ם ספר טהרה הלכות שאר אבות הטומאות פ"א הי"ז). חולין שנעשו על טהרת קדש חולין שנעשו על טהרת הקודש, השלישי שבהם טהור כחולין. כשיטת התנא הראשון בברייתא. וראה השגת הראב"ד, שכתב כי זו היא דעת יחיד. (רמב"ם שם הי"ט. שם פ"ב הי"ז).



אף בשחיטה — היכא דליכא דם. ולעולם כי איכא דם נמי מכשיר את הזרעים. דם המת — צהמה שמתה מאלויה. דם חללים — שנהרגה. ולקמיה מפרט טעמא. לשמענין דם שחיטה דלא מכשר — ואף על גז דאיתקוש למים, דכתיב: "על הארץ תשפכנו כמים" [דנריס יב]. סלקא דעתך אמינא — דם המת עדיף, דהוי כדס חללים, דמה לי קטלה איהו כולה. אצל דם שחיטה לא מיקרי חלל אלא זנות. מגפתו — לשון (תהלים לא) "פן מגוף נאצן רגלך", כלומר דם מכת צהמה. אינו מכשיר — דלא מיקרי משקה אלא דם חללים, דכתיב "ישתה". דפסולי המוקדשין — לאחרי שפדו, מה מים מותרים צהנאה — אף דם פסולי המוקדשין מותרים צהנאה. דהאי קרא צפסולי המוקדשין מוקמינן ליה צפסרי.

תוספות

דם המת אינו מכשיר — פירש בקונטרס: בהמה שמתה מאליה. ובסמוך נמי גבי דם מגפתו אינו מכשיר, פירש כמו כן: דם מכת בהמה. וקשיא לרבינו תם, דאם כן הוה ליה למימר "דם מיתת" "דם מגפתה"! ועוד, דגבי אדם נתן לה במסכת מכשירין (פרק ו משנה ו), והכי איתא התם: אלו מטמאין ומכשירין, זובו ורוקו שכבת זרע ומימי רגליו ורביעית דם מן המת ודם הנדה כו', רבי שמעון אומר: דם המת אינו מכשיר. ועוד, דדם מגפתה של בהמה אפילו רבנן מודו דלא מכשיר. דאמר בפרק "חבית" (שבת קמג, ב): לא, אם טמא חלב אשה שלא לרצון, שכן דם מגפתה טמא, יטמא חלב בהמה שלא לרצון, שדם מגפתה טהור; ומסתמא כרבנן אתי, דלא מסתבר לאוקומי כרבי שמעון ולא כרבנן. ועוד, דאי שייך דם חללים בבהמה, מאי שנא גבי אדם דאמר "מה לי קטלה כולה מה לי קטלה פלגא" דדם מגפתו מכשיר, ומאי שנא גבי בהמה דלא אמרינן? ועוד, דאמרינן בסמוך: רבי חיאי סבר דאינה לשחיטה אלא לבסוף, והא דם מכה היא ולא מכשיר, והתם כרבנן, דהא מכשיר דם שחיטה. ובפרק "העור והרוטב" (חולין קכא, א) אמר: שונין, ישראל בטמאה וגוי בטהורה — צריכי מחשבה (בה) והכשר ממקום אחר. ואמאי לא מכשר מטעם דם חללים? מיהו, פירש בקונטרס שם דלא מקרי דם חלל אלא על ידי גיסטרא ומצואר, כדקאמר בסוטה [מה, ב]: "לתת אותה על חללי צוארי רשעים" [יחזקאל כא]. ואין נראה, דהא לצד בית השחיטה הוא דאיכרי צואר כדמשמע בפרק קמא (חולין יט, ב). לכך נראה לרבינו תם, דכולה שמעתתא איירי באדם דשייך ביה דם חללים, ולא בבהמה.

לשמענין דם השחיטה וכל שכן דם המת — ואם תאמר: ומאי כל שכן? דמה ענין זה אצל זה, הא מתרי קראי נפקי לרבנן, דם המת — מ"ד חללים ישתה", ודם שחיטה — מ"תשפכנו כמים"! וכן קשה בסמוך גבי דם מגפתו: ויש לומר: דסלקא דעתך דאפילו לרבנן, אי לאו דנפקא לן שחיטה מ"תשפכנו כמים" הוה אמינא דדם חללים דוקא מכשיר, דהיינו שנהרג ולא מת מאליה, דלא אמרינן: מה לי קטלה כולה, אלא הוה חידוש מאי דמכשיר דם חללים, ואמרינן: מה לי קטלה כו' וכן בסמוך.

הכוונה: בשחיטה ולא בדם? ודוחים: לא, כוונתו שלא רק בדם הם מוכשרים, אלא אף בשחיטה. ומציעים, תא שמע [בוא ושמע] ממה ששנינו בבבלי, אמר להן ר' שמעון: וכי הדם מכשיר? והלא שחיטה מכשרת! ומשיבים: גם שהכי קאמר [כך הוא אומר] להן: וכי דם בלבד מכשיר? אף שחיטה נמי [גם כן] מכשרת. ומציעים, תא שמע [בוא ושמע] ראייה ממה ששנינו, ר' שמעון אומר: דם המת (בהמה שמתה מצמה) אינו מכשיר לקבל טומאה; מאי לאו [האם לא] נדייק מכאן: הא [אבא] דם שחיטה מכשיר? ודוחים: לא, יש לדייק: הא [אבא] דם חללים (הרוגים) מכשיר, כלומר, דם של בהמה שנהרגה, ולא שמתה מצמה. ומקשים: אבל דם שחיטה לשיטתך, מאי [מה] יהא דינו, לא מכשיר? אם כן לישמענין [שישמיע לנן] ר' שמעון רק שדם שחיטה אינו מכשיר, ואנו נבין שכל שכן שדם המת אינו מכשיר! ומשיבים: גם אם דם שחיטה מכשיר, עדיין דם המת איצטריכא ליה [הוצרך לו לומר] שאינו מכשיר, שכן סלקא דעתך אמינא [יעלה על דעתך לומר]: הוואיל ודם חללים מכשיר, מדוע דם המת אינו מכשיר? מה לי קטליה איהו [אם הרג אותו הוא], מה לי קטליה [אם הרג אותו] מלאך המות? על כן קא משמע לן [משמע לנן] ר' שמעון שדם המת אינו מכשיר. ומציעים, תא שמע [בוא ושמע] ראייה ממה ששנינו, ר' שמעון אומר: דם מגפתו (פצעו), שיוצא מהפצע, אינו מכשיר. מאי לאו [האם אין] לדייק מכאן: הא [אבא] דם שחיטה מכשיר? ודוחים: לא, הכוונה היא הא [אבא] דם חללים מכשיר. ושואלים: אבל דם שחיטה מאי [מה] לפי זה, לא מכשיר? אם כן לישמענין [שישמיע לנן] רק שדם שחיטה אינו מכשיר, ואנו נבין שכל שכן שדם מגפתו אינו מכשיר! ומשיבים: למרות שדם שחיטה אינו מכשיר, עדיין דם מגפתו איצטריכא ליה [הוצרך לו לומר] שגם כן אינו מכשיר, שכן סלקא דעתך אמינא [יעלה על דעתך לומר]: הוואיל ודם חללים מכשיר, מה לי קטליה כולה [אם הרג את הבהמה כולה] מה לי קטליה פלגא [אם הרג אותה למחצה], לכן הוצרך להשמיענו שאינו מכשיר. ושואלים: ומאי שנא [ובמה שונה] דם חללים שהוא מכשיר לדעת ר' שמעון? דכתיב [שכן אמר]: "ודם חללים ישתה" (במדבר כג, כד), ומכאן שהוא חשוב משקה; והרי ביחס לדם שחיטה נמי כתיב [גם כן אמר]: "על הארץ תשפכנו כמים" (דברים יב, טז), הרי שהשווה למים! ומשיבים: הווא [אותו פסוק] לא ללמד לענין הכשר לטומאה הוא בא, אלא למישרי [להתיר] דמן של פסולי המוקדשין בהנאה כאילו היו מים הוא דאתא [שבא].

דם שחיטה מכשיר? ודוחים: לא, הכוונה היא הא [אבא] דם חללים מכשיר. ושואלים: אבל דם שחיטה מאי [מה] לפי זה, לא מכשיר? אם כן לישמענין [שישמיע לנן] רק שדם שחיטה אינו מכשיר, ואנו נבין שכל שכן שדם מגפתו אינו מכשיר! ומשיבים: למרות שדם שחיטה אינו מכשיר, עדיין דם מגפתו איצטריכא ליה [הוצרך לו לומר] שגם כן אינו מכשיר, שכן סלקא דעתך אמינא [יעלה על דעתך לומר]: הוואיל ודם חללים מכשיר, מה לי קטליה כולה [אם הרג את הבהמה כולה] מה לי קטליה פלגא [אם הרג אותה למחצה], לכן הוצרך להשמיענו שאינו מכשיר. ושואלים: ומאי שנא [ובמה שונה] דם חללים שהוא מכשיר לדעת ר' שמעון? דכתיב [שכן אמר]: "ודם חללים ישתה" (במדבר כג, כד), ומכאן שהוא חשוב משקה; והרי ביחס לדם שחיטה נמי כתיב [גם כן אמר]: "על הארץ תשפכנו כמים" (דברים יב, טז), הרי שהשווה למים! ומשיבים: הווא [אותו פסוק] לא ללמד לענין הכשר לטומאה הוא בא, אלא למישרי [להתיר] דמן של פסולי המוקדשין בהנאה כאילו היו מים הוא דאתא [שבא].

ההוא למישרי דמן דפסולי המוקדשין — משום דחזקיה דפליג עליה ואמר ד"לא תאכלו" לא משמע ליה איסור הנאה. והוה מצי נמי למימר דאצטריך קרא לדם בהמה דלא בעי כסוי, כדאמרינן בריש "כסוי הדם" (חולין פד, א). ואומר רבינו יצחק: אף על גב דאין היקש למחצה — לא מסתבר ליה לרבי שמעון מ"תשפכנו כמים" אלא לענין שפיכה, דלא בעי קבורה ולא כסוי. אבל הכשר לא שייך מידי לשפיכה.

למישרי דמן דפסולי המוקדשין — ולרבי אבהו דאמר בפרק "כל שעה" (פסחים כא, ב) ד"לא תאכלו" משמע איסור הנאה, איצטריך למישרי כל דם. והכא נקט פסולי המוקדשין — משום דחזקיה דפליג עליה ואמר ד"לא תאכלו" לא משמע ליה איסור הנאה. והוה מצי נמי למימר דאצטריך קרא לדם בהמה דלא בעי כסוי, כדאמרינן בריש "כסוי הדם" (חולין פד, א). ואומר רבינו יצחק: אף על גב דאין היקש למחצה — לא מסתבר ליה לרבי שמעון מ"תשפכנו כמים" אלא לענין שפיכה, דלא בעי קבורה ולא כסוי. אבל הכשר לא שייך מידי לשפיכה.

עיונים  
דם המת רש"י ורבינו גרשום פירשו: דם של בהמה שמתה מאליה, וכן דם חללים — דם של בהמה שנהרגה, וכן דם מגפתו, וכפי שנראה לכאורה מפשט הסוגיה, העוסקת בדם שחיטה של בהמה. אבל רבינו תם ועוד הרבו להקשות על פירוש זה, הן ממקורם של הדברים במסכת מכשירין, והן מצד הענין. ופירשו כי "דם המת" הוא דמו של אדם שמת, וכן "דם חללים" — דמו של אדם שנהרג, וכן דם מגפתו — של אדם (ראה רמב"ן, רשב"א). ויש שכתב כי רש"י הוכרח לפרש שמדובר בדם בהמה, כיון שדם המת אסור בהנאה, וכשם שלענין קבלת טומאה רק אוכל שמתור באכילה מקבל טומאה, כך לענין הכשר, רק משקה שמתור באכילה מכשיר (מקדש דוד סי' לו סק"ד). ויש שכתב כי לדעת רש"י, חלוקים ר' שמעון וחכמים האם יש דין דם חללים בבהמה, והדין כאן הוא בשיטתו של ר' שמעון (לב אריה. וראה בחידושי הר"ן).

לישמענין דם שחיטה וכל שכן דם המת — שדם שחיטה הוקש בכתוב למים, כמבואר להלן: "על הארץ תשפכנו כמים", ויש טעם שדווקא הוא יכשיר אוכלים כמו מים, ואם דם זה אינו מכשיר — כל שכן שדם המת לא יכשיר! (רש"י). ושאלו בתוס': והרי כמבואר להלן, אין כאן ענין לקל וחומר, שהרי חכמים החולקים על ר' שמעון (מכשירין פ"ו מ"ו) סבורים שדם המת מכשיר מפני שהוא נחשב גם כן "דם חללים", שאין הברל אם נהרג בידי אדם או ידי מלאך המות! (ואף שדבר זה אינו מפורש, מכל מקום כך עולה מהמשך הסוגיה). והריג כתב כי לדעת חכמים כל דם מכשיר, ולא דווקא דם

אורה ההלכה  
דם שחיטה מכשיר הדרג המניין כאחד המשקים המכשירים לקבל טומאה, הוא הדרג השותה בשעת שחיטה מן הבהמה והחיה והעופות הטהורים. כדעת חכמים החולקים על ר' שמעון. (רמב"ם ספר טהרה הלכות טומאת אוכלין פ"א ה"א).

מסורת הש"ס  
ה. מכשירין פ"ו מ"ו.  
ו. ראה נדה נה, ב. ילק"ש נ"ד מה.  
ז. ראה תוספתא שבת פ"ח כג.

גרסות  
וכי הדם מכשיר בכתה"י:  
וכי דם מכשיר.  
הכי קאמר להן בחלק מכתה"י: הכי קאמר להו.  
אף שחיטה נמי מכשרת בחלק מכתה"י: והלא אף שחיטה נמי מכשרת.  
קטליה בכתה"י ועוד:  
קטלה וכן בחמשד, וראה תוס' ועיונים.  
מלאך המות קא משמע לן בכתה"י ועוד: מלאך המות.